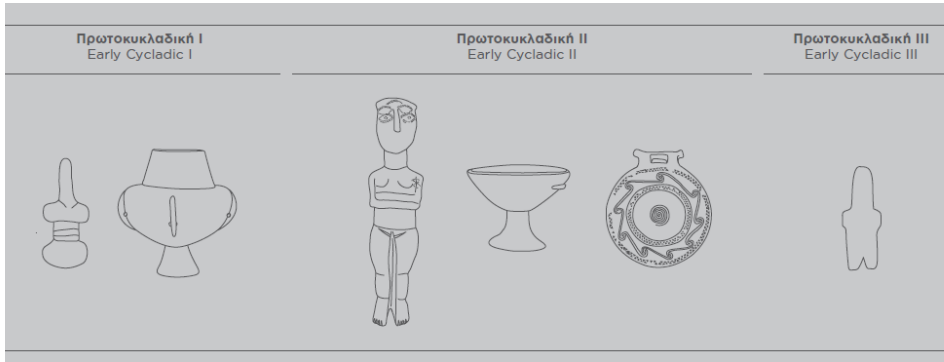

Πρωτοκυκλαδική Εποχή

Η Πρωτοκυκλαδική I περίοδος

Η περίοδος καλύπτει τα χρόνια 3200-2700 π.Χ. Είναι κυρίως γνωστή από νεκροταφεία, αφού ελάχιστοι οικισμοί έχουν εντοπιστεί.

Οι τάφοι ήταν ατομικοί και οργανώνονταν σε μικρές συστάδες (10-15 τάφων το πολύ), που ενδεχομένως αντιστοιχούσαν σε εκτεταμένες οικογένειες ή γένη. Συχνά κοντά στους τάφους υπήρχε υπαίθριος χώρος για τελετουργίες.

Από τα κτερίσματα των νεκρών μαθαίνουμε για την τέχνη και την τεχνολογία της εποχής. Εκτός από ειδώλια, στους τάφους έχουν βρεθεί λίθινες χάντρες, πήλινα κυλινδρικά σκεύη για την αποθήκευση μικρών αντικειμένων, καθώς και λίθινα αγγεία, όπως μαρμάρινες «καντήλες», φιάλες κ.ά.

Από τον αριθμό των κτερισμάτων μπορούμε να διακρίνουμε πλούσιους και φτωχούς τάφους. Τα μαρμάρινα ειδώλια και αγγεία απαντούν μόνον σε πλούσιους τάφους. Τα παιδιά, από την άλλη, φαίνεται ότι θάπτονταν ακτέριστα.

Η ακμή των Κυκλάδων

Η Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (2700-2300 π.Χ.) αποτελεί την φάση μεγαλύτερης ακμής του πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού.

Οι οικισμοί πυκνώνουν, αντανακλώντας σημαντική αύξηση του πληθυσμού. Οι μεγαλύτεροι από αυτούς κτίζονται σε μικρές χερσονήσους ή παραθαλάσσιους λόφους. Οι κάτοικοί τους ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία, υπάρχουν όμως και ναυτικοί, έμποροι, τεχνίτες κτλ. Ο σημαντικότερος γνωστός οικισμός της περιόδου είναι ο Σκάρκος της Ίου, έκτασης περίπου 11 στρεμμάτων, ο οποίος διαθέτει πολεοδομικό σύστημα με δρόμους, μονώροφα και διώροφα σπίτια, αγωγούς απορροής των υδάτων, κ.ά.

Τα νεκροταφεία επεκτείνονται σημαντικά και γίνονται κοινοτικά. Στη Χαλανδριανή της Σύρου, για παράδειγμα, έχουν βρεθεί πάνω από 600 τάφοι που κατά κανόνα φιλοξενούσαν περισσότερους από έναν νεκρό. Η αλλαγή αυτή ίσως υποδηλώνει αυξημένο ενδιαφέρον για τους προγόνους και τη συλλογική μνήμη της κάθε οικογένειας.

Η μεταλλουργία αναπτύσσεται σημαντικά επηρεάζοντας κάθε τομέα της οικονομίας. Την ίδια περίοδο η μαρμαροτεχνία γνωρίζει τεράστια άνθιση: οι γλύπτες των Κυκλάδων παράγουν περίτεχνα μαρμάρινα σκεύη, καθώς και πολυάριθμα ειδώλια του λεγόμενου 'κανονικού' τύπου (όρθιες γυναικείες μορφές με τα χέρια διπλωμένα κάτω από το στήθος).

Προς το τέλος της Πρωτοκυκλαδικής II (2400-2300 π.Χ.) παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές: νέοι οικισμοί ιδρύονται σε δυσπρόσιτες περιοχές, προστατευμένοι με ισχυρές οχυρώσεις, ενώ καινούργια πολιτισμικά στοιχεία κάνουν την εμφάνισή τους στην κεραμική και τη μεταλλοτεχνία. Το στοιχείο αυτό φαίνεται ότι αντανακλούν μια περίοδο αναταραχών και πληθυσμιακών μετακινήσεων στο Αιγαίο. Στην κεραμική εμφανίζονται νέοι τύποι αγγείων και τρόποι διακόσμησης, που φαίνεται ότι έλκουν την καταγωγή τους από το βορειοανατολικό Αιγαίο. Στη γλυπτική, τα μαρμάρινα σκεύη μειώνονται δραστικά ενώ τα ειδώλια χάνουν την τυποποιημένη τους μορφή: κάποια συνεχίζουν να αποδίδουν γυναικείες μορφές αν και σε διαφορετικές στάσεις από αυτές του 'κανονικού' τύπου (βλ. προθήκη 20), όμως πιο συνήθη είναι πλέον τα σχηματικά ειδώλια (εικ. 3 και αρ. 109, 249, 352). Σταδιακά, πάντως, η τέχνη παρακαμάζει και προς το τέλος της 3ης χιλιετίας π.Χ. η παραγωγή μαρμάρινων ειδωλίων σταματά. Οι εκτεταμένες αλλαγές αυτής της περιόδου ενδέχεται να οφείλονται σε διάφορους παράγοντες: μετακινήσεις πληθυσμών, κλιματικές μεταβολές, κοινωνικές αναταραχές, τεχνολογικές εξελίξεις κ.ά. Όπως και να έχει, πάντως, σηματοδοτούν το τέλος μιας εποχής και την παρακμή ενός συμβολικού συστήματος που, μέσω των ειδωλίων, εξέφρασε τις πεποιθήσεις και τις αισθητικές αξίες των Κυκλαδιδών για αιώνες.

Τέλος εποχής – Πρωτοκυκλαδική III

Η Πρωτοκυκλαδική III καλύπτει τους χρόνους 2300-2000 π.Χ. και χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές.

Αρχικά πολλές θέσεις εγκαταλείπονται, ορισμένες φορές με βίαιο τρόπο. Με τον καιρό, οι πληθυσμοί των νησιών συγκεντρώνονται σε παράλιους οικισμούς, που σταδιακά θα εξελιχθούν σε αξιόλογα εμπορικά λιμάνια. Η εξέλιξη αυτή ίσως έχει κάποια σχέση με την εμφάνιση πλοίων με ιστία, τα οποία χρειάζονταν διαφορετικού τύπου αγκυροβόλια. Την ίδια περίοδο, αρκετά νεκροταφεία παύουν να χρησιμοποιούνται και εμφανίζονται νέα ταφικά έθιμα, στοιχεία που επίσης υποδηλώνουν αλλαγές στον τρόπο κατοίκησης και στην οργάνωση των τοπικών κοινωνιών.

Στην κεραμική εμφανίζονται νέοι τύποι αγγείων και τρόποι διακόσμησης, που φαίνεται ότι έλκουν την καταγωγή τους από το βορειοανατολικό

Αιγαίο. Στη γλυπτική, τα μαρμάρινα σκεύη μειώνονται δραστικά ενώ τα ειδώλια χάνουν την τυποποιημένη τους μορφή: κάποια συνεχίζουν να αποδίδουν γυναικείες μορφές αν και σε διαφορετικές στάσεις από αυτές του 'κανονικού' τύπου, όμως πιο συνήθη είναι πλέον τα σχηματικά ειδώλια. Σταδιακά, πάντως, η τέχνη παρακμάζει και προς το τέλος της 3ης χιλιετίας π.Χ. η παραγωγή μαρμάρινων ειδωλίων σταματά.

Οι εκτεταμένες αλλαγές αυτής της περιόδου ενδέχεται να οφείλονται σε διάφορους παράγοντες: μετακινήσεις πληθυσμών, κλιματικές μεταβολές, κοινωνικές αναταραχές, τεχνολογικές εξελίξεις κ.ά. Όπως και να έχει, πάντως, σηματοδοτούν το τέλος μιας εποχής και την παρακμή ενός συμβολικού συστήματος που, μέσω των ειδωλίων, εξέφρασε τις πεποιθήσεις και τις αισθητικές αξίες των Κυκλαδιτών για αιώνες.

***

Ιδέες για δραστηριότητες

Οι μαθητές των μικρών τάξεων του δημοτικού, δεν έχουν πάντα σαφή εικόνα ποιες είναι οι Κυκλάδες. Μαθαίνουν πιο εύκολα πως ζούσαν οι άνθρωποι στις Κυκλάδες και δυσκολεύονται να θυμηθούν ποια από όλα τα νησιά ανήκουν στις Κυκλάδες. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να δημιουργήσει ένα πολύ απλό παιχνίδι γεωγραφίας: να χωρίσει τα παιδιά σε ομάδες και κάθε ομάδα να πάρει τη φωτοτυπία ενός χάρτη των Κυκλάδων με σημειωμένα τα ονόματα των νησιών, καθώς και μια σειρά από τα νησιά κομμένα σε χαρτί σε μεγαλύτερο μέγεθος. Το υλικό αυτό μπορεί να πλαστικοποιηθεί και να μείνει στην τάξη, για να μπορεί να χρησιμοποιηθεί περισσότερες φορές. Η κάθε ομάδα παρατηρεί λίγη ώρα το χάρτη και στη συνέχεια προσπαθεί να τοποθετήσει σε ένα μεγάλο χαρτί (χαρτί του μέτρου) ακουμπισμένο στο πάτωμα τα νησιά δημιουργώντας έτσι τις Κυκλάδες. Κερδίζει η ομάδα που έχει τοποθετήσει όσο γίνεται πιο σωστά τα νησιά.

Θέματα για συζήτηση

Γιατί οι Κυκλάδες ονομάζονται έτσι. Τι μας θυμίζει το όνομά τους.

Ποιο ρόλο έπαιξε η θάλασσα στην ανάπτυξη του πολιτισμού τους.

Οι Κυκλάδες ήταν σημαντικές και στα Ιστορικά Χρόνια; Γνωρίζεις ποιο ήταν το πιο γνωστό νησί και γιατί;